

BİBLİYOGRAFYA :

Bekrî, *el-Muğrib*, s. 103-104; İdrîsî, *Şifâtü'l-Mağrib*, II, 4-5; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-Muğrib*, I, 203, 222; II, 6-8, 38, 55, 204, 246, 278-279, 347; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 14, 84, 116-120, 141, 157, 169, 185; VI, 156, 211, 217, 280; VII, 29; Hasan el-Vezzân, *Vaşfü İfrîkiyye*, I, 316-318; Pîrî Reis, *Kitâb-ı Bahriyye* (haz. Yavuz Senemoğlu), İstanbul, ts. (Tercüman 1001 Temel Eser), II, 146-147; İfrenî, *Nüzhetü'l-hâdî bi-ahbârî mülûki'l-karnî'l-hâdî* (nşr. O. Houdas), Paris 1888, s. 73-79, 305-307; Selâvî, *el-İstikşâ*, II, 34, 240; V, 69, 82-83; VI, 65-69; VIII, 38-40, 81; H. Terrasse, *Histoire du Maroc*, Casablanca 1950, s. 186-189, 224; M. Lombard, *l'Islam dans sa première grandeur*, Paris 1971, s. 56, 61, 67, 82; Ch. A. Julien, *le Maroc face aux impérialismes (1415-1956)*, Paris 1978, s. 19-22, 26-30, 122-124; Muhammed b. Tâvî, *Târîhu Sebte*, Dârülbeyzâ 1402/1982; a.m.f., "Sebtetü'l-müslime", *el-Menâhil*, sy. 23, Rabat 1402/1982, s. 82-90; *Sebte ve devrühâ fi isrâ'î'l-fikri'l-İslâmî*, Tıtvân 1984; İsmâil el-Hatîb, *el-Hareketü'l-İlmiyye fi Sebte hilâle'l-karnî's-sâbi'l-hicrî*, Rabat 1985; F. Braudel, *la Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, Paris 1990, I, 142; II, 126, 611; Halima Ferhat, *Sabta des origines au XIV^{em} siècle*, Rabat 1993; a.m.f., "Sabta, etat bibliographique", *Hespéris Tamuda*, XXVIII, Rabat 1990, s. 163-181; a.m.f., "Sabta", *El²* (İng.), VIII, 689-691; Muhammed eş-Şerîf, *Sebte el-İslâmiyye*, Tıtvân 1995; Abdel Magid Turki, "La physionomie monumentale de Ceuta", *Hespéris Tamuda*, XX (1982-83), s. 113-162; M. el-Arabî el-Hattâbî, "Sebte ricâlühâ ve mekânethâ ve şîlâtühe'l-İlmiyye bi-muhtelif'l-ğavâziri'l-İslâmiyye", *el-Menâhil*, sy. 23 (1402/1982), s. 9-81; M. Züneybir, "Sebte medîne râ'ide fi târihi's-sekâfeti'l-Mağribiyye", a.e., sy. 23 (1402/1982), s. 191-223; Rıdvân el-Bârûdî, "et-Târîhu's-siyâsî li-medîneti Sebte münzû'l-karnî'r-râbi'l-hicrî hattâ müntaşîfi'l-karnî's-sâbi'l-hicrî", *el-Mecelletü'l-târîhiyyetü'l-Mısrıyye*, sy. 36, Kahire 1989, s. 35-88; G. Yver - [Besim Darkot], "Sebte", *İA*, X, 295-298.

İSMÂİL CERAN

SEBTÎ, Ahmed b. Ca'fer

(أحمد بن جعفر السبتي)

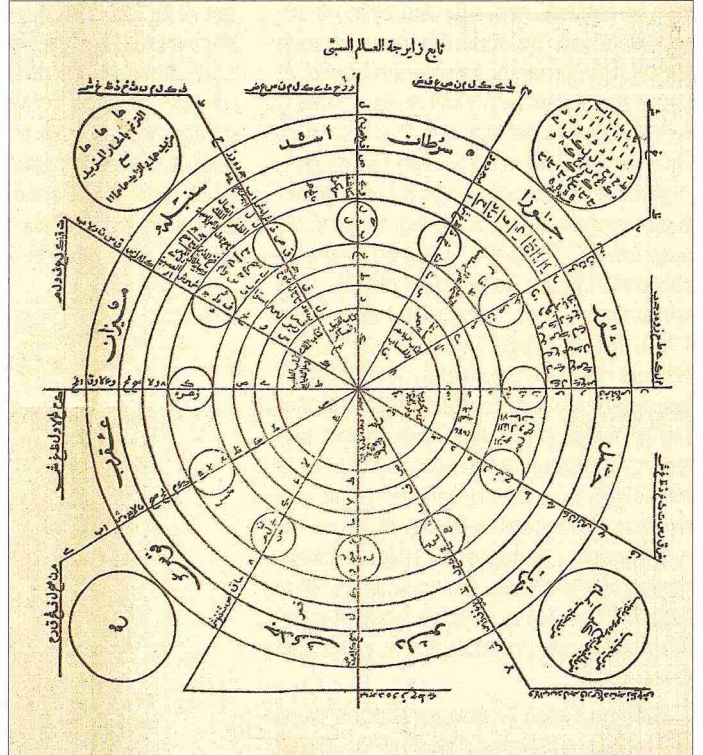
Ebü'l-Abbâs Ahmed
b. Ca'fer el-Hazrecî es-Sebtî
(ö. 601/1205)

Medyeniyye tarikatının
Sebtiyye kolunu kuran şeyh ve âlim.

524 (1130) yılında Fas'ın Sebte (Ceuta) şehrinde doğdu. Ensarin mensup olduğu iki büyük Arap kabilesinden biri olan Hazrec kabilesindedir. On yaşında iken babasını kaybetti. Annesi geçimini temin için kendisini bir işte çalıştırmak istediye de o gönderildiği işten kaçıp Kâdî İyâz'ın talebelerinden Şeyh Ebû Abdullah el-Fehâr'ın derslerine katılmaya başladı. Ebû Abdullah'ın yanında on altı yaşına kadar Kur'an'ı ezberleyip Arap dili ve edebiyatı-

la ilgili temel dersleri ve İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'nin Mâlikî fıkına dair *er-Risâle*'sini okudu, ayrıca ondan tasavvuf eğitimi aldı. Hocasının izniyle öğrenimini sürdürmek için 540 (1145-46) yılında Merakeş'e gitti. Bu sırada Merakeş, Murâbitlar'a üstünlük sağlayan Muvahhidler tarafından kuşatılmış olduğundan zâhidlerin meskeni kabul edilen, dinî-tasavvufî eğitim veren kurumların yer aldığı İgilliz (Gilliz, Ciliz, İcilîlîn) dağına yerleşti. Kırk yıla yakın bir süre ikamet ettiği bu dağda muhtelif âlim ve şeyhlerin yanında zâhir ve bâtın ilimlerini tahsil etti. Onun burada kimlerden faydalandığı kaynaklarda belirtilmemekle birlikte bağlı bulunduğu tarikat silsilelerinde yer alan Ebû Medyen el-Mağribî ile Ebû Muhammed Sâlih ve zaman zaman tekkesinde ziyaret ettiği Ebû Abdullah Emgâr'dan yararlandığı söylenebilir. Sebti'nin kerametlerinden ötürü şöhreti yayılınca başta ileri gelen yöneticiler olmak üzere birçok kimse ziyarete gitmeye başladı. Muvahhidî Sultanı Ebû Yûsuf el-Mansûr 580'de (1184-85) onun adına Merakeş'te bir medrese ile zâviye yaptırdı, bir de ev tahsis ederek onu şehre davet etti. Sebti bu tarihten sonra medrese ve zâviyede ders okutmaya ve mürid yetiştirmeye başladı. Sultan Ebû Yûsuf el-Mansûr'un tahtı oğluna bırakıp Sebti'ye mürid olduğu belirtilmektedir (Abbas b. İbrâhim, I, 276-277).

Merakeş'e yerleştikten sonra evlenen ve pek çok çocuğu olan Sebti 3 Cemâziyelâhîr 601'de (26 Ocak 1205) burada vefat etti ve Tağzut Kapısı yakınında defnedildi. Halifesi Ebû Ya'kûb Yûsuf b. Ahmed el-Ensârî'nin onun hakkında yazdığı yirmi beş beyitlik "Kaside-i Lâmiyye" İbnü'z-Zeyyât et-Tâdilî tarafından kaydedilmiştir (*Ah-bârü Ebi'l-Abbâs es-Sebti*, s. 462-463). XVII. yüzyılın başlarında Sa'dî Sultanı Ebû Fâris b. Ahmed el-Mansûr, Sebti'nin türbesini yenilemiş, yanına bir medrese ile cami yaptırmıştır. Daha sonra kabrinin üzerine Filâlî (Alevî) sultanlarından Muhammed b. Abdullah el-Alevî (III. Muhammed) bir türbe inşa ettirmiş, bu türbe 1906 yılında Sultan Abdülazîz b. Hasan tarafından yenilenmiştir. Kabrinin yanında oğlu Ebû Muhammed Abdullah ile torunu Ebû Zekeriyâ Yahyâ'nın mezarları vardır (İbnü'l-Muvakkıt, *es-Sa'âdetü'l-ebediyye*, II, 294-295). Merakeş'in yedi büyük velîsinden biri olarak kabul edilen Sebti'nin kabri bölgenin önemli ziyaret mahallerinden biri haline gelmiştir. Dualarının kabulü için müslümanların yanı sıra yahudi ve hıristiyanların da kabri başında kendisiyle tevessülde bulunduğu, kuraklık zamanlarında dua için halkın İgilliz dağına çıkarak Sebti'nin kaldığı mağaranın yanında merasim düzenlediği belirtilmektedir. Fas ve Cezayir'de değişik iş ve meslek gruplarının işlerinin rast gitmesi için Ebü'l-Abbâs

Ahmed
b. Ca'fer
es-Sebti'nin
"zâyirce-i
âlem" diye
bilinen
zâyirçesi

es-Sebtî hürmetine dua ettikleri, çiftçilerin kaldırdıkları buğdayın ilk ölçөгünü onun adına fakirlere verdikleri, ihtiyaç sahiplerine dağıtılan hububat, meyve, et, balık gibi ürünlere “abbâsiyye” denildiği, Ceza-yir’de muhtaçlara verilmek üzere köylülerden hububat, yağ, kurutulmuş meyve toplama işinin “abbas” diye anıldığı kaydedilmektedir.

Sebtî âyet ve hadisere dayanarak dünya ve âhirette hayra ulaşmanın sebebinin ihsan, şerrin sebebinin de cimrilik olduğunu söylemiş, insanın arzuladığı bir şeye ulaşması için önce sadaka vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Bir organı rahatsızlanan kimsenin sıhhat bulması için o organa bedel olarak sadaka vermesini tavsiye eden Sebtî yağmur duasına çıkmadan önce insanlardan mutlaka sadaka dağıtmalarını ister, kuraklığın cimrilikten ileri geldiğini belirtirdi. Sebtî’ye göre, “Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar, ondan korktular; onu insan yükledi; cidden o çok zalim ve çok cahildir” meâlindeki âyette (el-Ahzâb 33/72) ifade edilen emanet rızıktır; gökler yağmur, yeryüzü bitkiler, dağlar kaynak suları ile bu rızık insanoğluna cömertçe sunmuş, insan ise kendisine verilen rızık ihtiyacı sahiplerinden esirgeyerek zalim ve cahil durumuna düşmüştür. Sebtî’nin, fakir olan güzel kadınlara kötülüğe düşmeleri tehlikesinden dolayı sadaka vermenin vâcip olduğunu söylediği belirtilmektedir. Sebtî ile Merakeş’te görüşen Muhyiddin İbnü’l-Arabî cömertliğine işaret ederek onu “sâhib’ü-sadaka” diye nitelermektedir (el-Fütûhât, III, 292). Sebtî’nin cömertliğini duyan filozof İbn Rüşd, Ebü’l-Kâsım Abdurrahman b. İbrâhim el-Hazrecî’yi görevlendirecek onu takip ettirmiş ve cömertlik anlayışının, “Varlık cömertliğinin etkisi altındadır” görüşünden kaynaklandığını ve bunu aynı anlayışa sahip olan bir Grek filozofundan almış olabileceğini ileri sürmüştür (İbnü’z-Zeyyât, s. 453-454). Halbuki Sebtî’nin bu uygulaması II. (VIII.) yüzyıldan itibaren devam etmekte olan tasavvufî fütüvvet anlayışına daha uygundur. Nitekim onun, kazancının onda dokuzunu dağıttığı belirtilen mutasavvıf Sıdî Ebü Yaizzâ’dan etkilendiği kabul edilmektedir. Zaman zaman sihirbazlık, bid’atçılık, hatta zındıklıkla itham edilen Sebtî’nin çok etkileyici bir konuşma kabiliyetine sahip olduğu, kendisine muhalefet etmek için gelenlerin bile ondan etkilenerek tavırlarını değiştirdiği belirtilmekte, sohbetlerinde özellikle iba-

detlerin hikmetleri, cihadın sırrı, tevhidin mânası üzerinde durduğu nakledilmektedir.

Tasavvufta Melâmetiyye anlayışını benimseyen ve müridlerine kutub olduğunu söyleyen Sebtî’nin (a.g.e., s. 465) üç farklı tarikat silsilesi vardır. Bunlardan biri Ebü Abdullah el-Fehhâr, Kâdî İyâz, Ebü Bekir İbnü’l-Arabî vâsıtasıyla Ebü Yaizzâ’ya ve İmam Gazzâlî’ye, diğeri Ebü Abdullah el-Fehhâr, Kâdî İyâz, Ebü Ali es-Sadeffî vâsıtasıyla Abdülkâdir-i Geylânî’ye, üçüncüsü Ebü Muhammed Sâlih vâsıtasıyla Ebü Medyen el-Mağribî’ye ulaşır. Ebü Medyen’in kurucusu olduğu Medyeniyye tarikatında Sebtî ile birlikte Sebtî’ye kolu meydana gelmiş, Sebtî’den sonra bu kolda şeyhliği İbnü’l-Hakîm diye bilinen halifesi Ebü Yakûb Yûsuf b. Muhammed el-Ensârî üstlenmiştir. Ayrıca Sebtî’nin ardından Abdüsselâm b. Meşş el-Hasenî ile devam eden bu silsile Şâzeliyye tarikatının kurucusu Ebü’l-Hasan eş-Şâzeli’ye ulaşmaktadır.

Sebtî’nin sohbetlerine katılan İbnü’z-Zeyyât’ın ondan “fakih şeyh” diye söz etmesi (Aḥbâru Ebi'l-Abbâs es-Sebtî, s. 451, 454, 472, 477) onun fikha vukufunu göstermektedir. Ayrıca Sebtî’nin Arap dili ve edebiyatı, hesap, kimya, simya gibi ilimlere vâkif olduğu, talebelerine okuttuğu dersler arasında hesap ilminin de bulunduğu belirtilmektedir. İbn Haldûn, Sebtî’nin hazırladığı “zâyirçe-i (zâyice) âlem” ve 115 beyitlik manzum açıklamasını kaydetmiştir (Muḥaddime, III, 1165-1176). Sebtî’nin kimya ile ilgili otuz dokuz beyitlik bir manzumesinin olduğu belirtilmektedir. İbnü’z-Zeyyât, Sebtî’nin sözleri ve hallerinin müridleri tarafından derlenerek yazıldığını belirtmekteyse de (Aḥbâru Ebi'l-Abbâs es-Sebtî, s. 470) bu derleme zamanımıza ulaşmamıştır. Okuduğu duaların bir kısmı günümüze kadar gelmiştir (Abbas b. İbrâhim, I, 320-322). Sebtî ile ilgili ilk risâle olan Aḥbâru Ebi'l-Abbâs es-Sebtî zaman zaman sohbetlerine katılan İbnü’z-Zeyyât tarafından hazırlanmıştır. Bu risâleden başka onun hakkında anonim bir menâkub-nâme ile (Menâkubu Sidi Ebi'l-Abbâs es-Sebtî) İbnü’l-Muvakkit’in hazırladığı Ta’îrû’l-enfâs fi’t-ta’rif bi’ş-şeyḥ Ebi'l-Abbâs isimli bir çalışma bulunmaktadır (bk. bibl.). Ayrıca Sebtî’yi övmek ya da ruhanizetle tevessül etmekle ilgili birçok şiir yazmıştır (a.g.e., I, 305, 312-318, 323).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü’z-Zeyyât et-Tâdilî, Aḥbâru Ebi'l-Abbâs es-Sebtî (a.m.f., et-Teşevvuf ilâ ricâlî’t-taşavvuf [nşr. Ahmed et-Tevfik] içinde), Rabat 1404/1984,

s. 451-477; Menâkubu Sidi Ebi'l-Abbâs es-Sebtî (Şemseddin es-Sehâvî, el-Menhelû’l-azbû’r-re-’vî fi tercemeti kuṭbi’l-evliyâ’ en-Nevevî [nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî] içinde), Beyrut 1426/2005, s. 119-142; İbnü’l-Arabî, el-Fütûhât’l-Mekkiyye, Kahire, ts., III, 292; İbn Haldûn, Muḥaddime, I, 431, 434; III, 1165-1176; Ahmed Bâbâ et-Tinbûktî, Neylû’l-ibtihâc (İbn Ferhûn, ed-Dibâcû’l-mûzheb içinde), Beyrut, ts., s. 59-63; Makkarî, Neḥḥu’l-ṭib, VII, 266-279; İfrenî, Dürerü’l-hicâl fi menâkibi seb’ati ricâl (nşr. Hasan Cellâb), Merakeş 1421/2000, s. 65, 89-90, 98; Nebhânî, Kerâmâtü’l-evliyâ’, I, 503-507; J. S. Trimmingham, The Sufi Orders in Islam, Oxford 1971, s. 278; Abbas b. İbrâhim, el-’lâm, I, 234-325; Abdülvehhâb b. Mansûr, A’lâmü’l-Mağribî’l-Arabî, Rabat 1399/1979, II, 55-58; M. Azîmân, “Ebü’l-Abbâs es-Sebtî”, Sebte ve devrühâ fi isrâ’i’l-fikri’l-İslâmî, Tıtvân 1984, s. 247-274; M. Râbitatüddin, “Ebü’l-Abbâs es-Sebtî ve mecâlî Merâkeş: Mülâhazât ve tesâ’ülât”, er-Ribâṭât ve’z-zevâyâ fi târîhi’l-Mağrib, Rabat 1997, s. 58-72; V. J. Cornell, Realm of the Saint: Power and Authority in Moroccan Sufism, Austin 1998, s. 79-92; Abdullah b. Abdülkâdir et-Teñdî, el-Muṭrib bi-meşâhiri evliyâ’i’l-Mağrib, Rabat 1421/2000, s. 82-89; Abdülazîz Binabdullah, Ma’leme-tü’t-taşavvufi’l-İslâmî, Rabat 2001, II, 51-52; İbnü’l-Muvakkit, es-Sa’âdetü’l-’ebediyye fi’ta’rif bi-meşâhiri’l-hazreti’l-Merrâkûşîyye (nşr. Hasan Cellâb – Ahmed Mütefekkir), Merakeş 1423/2002, II, 281-299; a.m.f., Ta’îrû’l-enfâs fi’t-ta’rif bi’ş-şeyḥ Ebi'l-Abbâs (nşr. Ahmed Mütefekkir), Merakeş 2003, tür.yer.; Hasan Cellâb, “Ebü’l-Abbâs es-Sebtî ve mezhebüh fi’t-tekfâli’l-ictimâ’î”, Da’vetü’l-hak, sy. 361, Rabat 2001, s. 160-167, 170, 173; Kadir Özköse, “Mağribli Müslümanlar Arasında Cömertliğin Piri Olarak Tanınan Ebü’l-Abbâs es-Sebtî ve Tasavvuf Düşüncesi”, EKEV Akademik Dergisi, XI/30, Erzurum 2007, s. 141-160; Moh. Ben Cheneb, “Sebtî”, JA, X, 298-299; H. Bencheneb, “al-Sabtî”, EI² (İng.), VIII, 691-693.

REŞAT ÖNGÖREN

SEBTİYYE

(السبئية)

Medyeniyye tarikatının
Ahmed b. Ca’fer es-Sebtî’ye
(ö. 601/1205)

nisbet edilen bir kolu
(bk. SEBTÎ, Ahmed b. Ca’fer).

es-SEB’U’I-MESÂNÎ

(السبع المثاني)

Naslarda
Kur’an ve Fâtiha süresi için kullanılan
bir terkip.

Sözlükte “yedi” anlamındaki seb’ kelimesiyle “katlamak, bükmek; iki katını almak” mânasındaki seny kökünden mesnânın (bir şeyin katı) çoğulu mesâniden oluşur ve “tekrarlanan, iki kattan ibaret olan yedi” anlamına gelir (Lisânü’l-Arab, “şny” md.; Kâmus Tercümesi, IV, 893-894). Terkip bu